

הגאון הרב ישראל מאיר לאו

חיים של קידוש השם

"כל מה שברא הקב"ה בעולמו – שמים, ארץ וימים וכל אשר בהם – לא בראו אלא לכבודו, שנאמר "כל הנקרא בשמי וְלְכַבֹּדֵי בְרֵאתֵי, יִצְרָתִי אֶף עֲשִׂיתִיו". (אבות ו, י"א) הבריאה כולה מגויסת לשליחות הנשגבת שלה: להרבות כבוד שמים. ממלאכי מרום ועד הקטן שביצורי אנוש, לכולם מטרה אחת: "לכבודו!".

בעולם הסובב אותנו אנו רואים שהדומם, הצומח והחי עושים, אכן, את רצונו של ה' ומכבדים אותו בתפקידיהם ובעצם בריאתם: "הוא ציוה – ויעמוד" (השמים), "גבול שָׁמַת – בל יעבורון" (המים). אבל לגבי האדם, יציר הבריאה, המציאות איננה כ"כ זוהרת.

כאשר קבעו חז"ל על האדם "נוח לו שלא נברא – משנברא" (ערובין י"ג ב) שמא לא יוסיף כבוד שמים, הם ידעו למה כוונתם. בני אנוש רבים הולכים אחר יצרם הרע, מכעיסים את הקב"ה ומחללים את שמו.

מהו התיקון לכך? מהו המעשה שיצדיק את בריאתו של האדם?

התשובה לכך מופיעה בחומש ויקרא (כב, לב) שם אומר הקב"ה "ונקדשתי בתוך בני ישראל" – הם יקדשו את שמי. ובמסכת אבות (ה, ה) אומר על כך רבי יוחנן בן ברוקא "כל המחלל שם שמים בסתר, נפרעין ממנו בגלוי", כי העולם נברא למען כבוד שמים וקדושת שמו יתב'. זו התכלית. אם אדם מחלל שם שמים, חלילה, הרי הוא מבטל את סיבת בריאת העולם. משום כך, על העוון החמור של חלול ה' אין כפרה, אלא במיתה, כי יש לסלק מן העולם את מי שמונע את קיומו.

מפרש רבינו יונה במקום ואומר: הדרך היחידה לתיקון העוול הנורא של חילול השם היא לגרום לקידוש השם! יהודי, המקדש שם שמים, מצדיק את קיום העולם כולו. כאשר רואה אותו הבורא בכך, הוא כמו אומר: ראו בני חביבי, בשביל יהודי כזה בראתי את עולמי. בשבילו כדאי היה לברוא עולם ומלואו. "ישראל אשר בך אתפאר".

אם כן, מה יעשה אדם ויזכה לקדש שם שמים? במה זוכים לכך? פסוק אחד בתורה, שנקבע פעמיים ביום בתפלתנו, מגדיר לנו את מצות קידוש השם. "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאַדְךָ" (דברים ו, ה). כיצד אוהבים את ה' ומקדשים את שמו? "בכל נפשך!" – אפילו נוטל את נפשך, את נשמתך (ברכות סא, ב). אהבה עד כדי מסירות נפש, נכונות להיחרג על קדושת שמו יתב' (ועיין רש"י ויקרא כב, לב).

אותו פסוק המלמדנו למות על קידוש ה', מלמדנו גם לחיות על קידוש ה'. "ואהבת את ה' אלוקיך" – כיצד מביעים אהבה זו? אומרת הגמ' ביומא (פו, א) "שיהא שם שמים מתאהב על ירך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו: אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה... פלוני שלמדו תורה ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו".

שילוב ומיזוג של בין אדם למקום עם בין אדם לחברו: קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים – והכל בנחת, באמת ובאמונה. שלמות של מידות שהורות ומעשים נאים. יהודי המעיד על טיב בית היוצר שלו. "יש לו כזה אבא, לא פלא שכך הוא נראה, שכך הוא מתנהג". כך הוא מאהב שם שמים על הבריות. "פלוני שלמדו תורה, ראו כמה נאים דרכיו", כמה נאה התורה שהורתה לו לנהוג כך.

"ואהבת את ה' אלוקיך" – אותו פסוק המלמד אותנו "בכל נפשך" – למסור את הנפש, הוא מלמדנו גם "שיהא שם שמים מתאהב על ירך", לנהל אורח חיים, שתהיה מסכת אחת של אהבת ה', רצף של קידוש ה' על כל צעד ושעל.

"ואהבת" – אם נהפוך את סדר האותיות, נקבל את המילה "האבות" (בעה"ט). רצונך לדעת כיצד לאהוב את ה'? למד מהאבות:

"בכל לבבך" – כאברהם, שנאמר בו "ומצאת את לבבו נאמן לפניך" (נחמיה ט, ח).

"בכל נפשך" – כיצחק, שמסר נפשו להקב"ה.

"בכל מאודך" – כיעקב, דכתיב ביה "וכל אשר תתן לי – עשר אעשרנו לך" (בראשית כח, כב).

כך מובא בספרי. נתבונן ונראה: שלשת אבות האומה קידשו שם שמים. שניים מתוכם, אברהם ויעקב, מתואר עליהם שעשו זאת בחייהם, שמסרו את חייהם ואת אשר להם ("כל אשר תתן לי") – לרצונו ולקידוש שמו.

יצחק אבינו, לעומתם, נתבע גם במסירות נפש ממש, להיעקד על קידוש השם. האומנם? וכי אברהם אבינו לא הושלך לאש יוקדת באור כשדים ע"י נימרוד? וכי לא היה זה על מזבח אמונתו היוקדת בא-ל אחד? מדוע אין התיחסות למסירות נפשו – עד נכונותו של אברהם למות באור כשדים? מדוע הנסיון של אור כשדים "נבלע" ברמו בתורה ("אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים" בראשית טו, ז) ולא הוזכר במפורש כמו נסיון "לך לך" וכד'?

ישנה תשובה אחת לכל התמיהות, המאלפת אותנו בינה. אור כשדים היה נסיון לאברהם אבינו, אם יסכים למסור את חייו ואת כל עתידו למען אמונתו בה'. לאדם בשעור קומה כאברהם אבינו אין זה נסיון קשה. אם זה רצון הבורא, אין לו שום שיקול נגדי, נגיעה אישית או ספק. לעומת זאת נסיון לך לך היה שונה. "לך לך מארצך, ממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך" – צא ממקומך הקודם, היפרד מעברך והתחל חיים חדשים במקום אחר, לך ולך עד שאומר לך לעצור. במילים אחרות, זהו נסיון לחיות על קידוש ה'. זהו נסיון קשה יותר, ממושך יותר ועקבי יותר. נסיון זה מתועד ומוזכר במפורש בחומש בראשית, כי הוא רצוני יותר.

מסיבה זו, עקידת יצחק נחשבת כנסיון לאברהם יותר מאשר ליצחק. "והאלוקים ניסה את אברהם". יצחק אבינו, שגדל בבית של קידוש ה', בבית של מסירות נפש, של אבא שמל עצמו בגיל 99, שמכניס אורחים וטורח בעבורם ביום השלישי למילתו, שמגייר את האנשים ויוצא להילחם מול ארבעה מלכים אדירים כדי לקיים מצות פדיון שבויים. ליצחק, שגדל בבית כזה, אין זה קושי גדול לעמוד בנסיון של עקדה – להיות מוכן להיעקד על מזבח רצון ה'. זהו נסיון זמני, רגעי. גם יהודים פחותים ממנו בהרבה, בכל הדורות, בחרו בדרך זו בשעת נסיון (אם כי את הכח לכך קיבלו ממנו).

הקושי העיקרי היה לאברהם אביו. הוא יצטרך להתמודד אחרי העקדה עם הגעגועים, עם ההעדר, עם השכול והגתק מבנו יחידו. הוא יצטרך לעמוד מול מטר השאלות של אותם גרים שגייר ושאר בני אנוש שישאלו: אתה הטפת נגד הקרבת הבנים למולך ואתה בעצמך הקרבת את בנך (להבדיל)...

אפילו בשעת העקידה, נתעורר פחד בליבו, שמא כוונתו אינה טהורה לחלוטין בלתי לה' לבדו. לפיכך שאל "מי יהיה הכהן?", כלומר: מי יעיד על טוהר המחשבה של הקורבן, שהוא מעלה לפני ה', שלא יהא בו פיגול? ענה לו הקב"ה: "אתה כהן

לעולם" – אתה ובניך אחריך תהיו כהנים לקרבנות שלכם, תהיו נאמנים להעיד על טוהר כוונתכם, בשעה שתקריבו את עצמכם כליל לה', שתהיו נכונים להקדיש את חייכם למעני לעשות רצוני. זוהי הערובה שעקדת הבן היתה בכוונה זכה. כך באר אבי זצ"ל הגאון רבי משה חיים לאו הי"ד – שהנושא קידוש השם היה עיסוקו – את דברי המדרש רבה בפר' וירא. אברהם אבינו נבחן, האם הוא מוכן לחיות על קידוש ה', נסיון קשה ביותר, שעד היום אנו אוכלים את שכר עמידתו בנסיון (רש"י ד"ה "מאכלת") ושואבים ממנו את הכוחות לנסיונות גדולים מעין זה.

בדרכו של אברהם אבינו ניצבת גם רחל אמנו ומתפללת על בניה. כל האבות והאמהות בקשו והתחננו על ישראל היוצאים לגלות. כל האבות והאמהות ניסו לפייס את הקב"ה על צלם בהיכל שהעמיד מנשה. אך רחל בוכה נהי, בכי תמרורים. מאנה להינחם על בניה. כולם בכו, אבל "ויאמר לה ה'" לרחל נענה הקב"ה ואמר: "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה". דוקא רחל זכתה שתתקבל תפלתה, לפי שהיא נכנסה ואמרה לפניו "רבש"ע... כל העבודה שעבד יעקב את אבי לא עבד אלא בשבילי, וכשבאתי להיכנס לחופה הכניסו אחותי, ולא די ששתקתי, אלא שמסרתי לה סימני". לא מעשה חד פעמי היה זה. מסירת הסימנים היתה מסירת כל עתידה וכל ציפיותיה. נסיון שלא נגמר עד המוות. חיים של מסירות נפש. על כך אמר לה הקב"ה "יש שכר לפעולתך" – לצדקתך, שמסרת סימניים לאחותך (רד"ק, ירמיהו ל"א יד-טז). כך היה מורי חמי, הרב יצחק ידידיה פרנקל זצ"ל, מדגיש ואומר: רק היא דיברה על חיי קידוש השם, רק היא הביאה כסנגוריה את מסירות נפשה להתמודד עם רצון ה' בחייה. לכן רק לה ענה הקב"ה: מנעי קולך מבכי... יש שכר לפעולתך".

ישנה במסורה הערה לשונית האומרת דרשני: ג' פעמים כתובה בתורה המילה "ויסר": "ויסר הצפרדעים ממני ומעמי" (שמות ז, ד)

"ויסר מעלי רק את המות הזה" – מכת ארבה (שמות י, יז)

"ויסר מעלינו את הנחש" – נחש הנחושת (במדבר כא, ז).

מה באו חז"ל לחדש לנו באמירה זו? הן המסורה איננה קונקורדנציה ועריכה לשונית, אלא יסודות בהררי קודש. מה, אם כן, הלימוד בצרוף שלשת ה"ויסר"? במשנת החסידות למדו מכך לקח גדול. ראשונים היו הצפרדעים. הם נצטוו להטריד את פרעה ויכלו להסתפק בהליכה לכסאו, למיטתו, על רצפת ביתו וכד'. זו טרדה בהחלט

מטרידה. אך הם הלכו גם לתנורים. הם ידעו שזה מסוכן עבורם, אך הם עשו זאת לקיים את רצון הבורא.

חנניה, מישאל ועזריה למדו קל וחומר מן הצפרדעים. אם הצפרדעים – שלא נצטוו ב"ונקדשתי" ואינם אמורים לקבל שכר על מסירות נפש – בכל זאת מסרו את נפשם ולא חשבו על נוחיותם, על אחת כמה וכמה אנו, בני ישראל, שנצטוונו על קידוש ה', שוודאי נעדיף להישרף בכבשנו של נבוכדנצר למען קדושת השם.

אבל במסורה יש "ויסר" שלישי: "ויסר מעלינו את הנחש". אומנם דבר גדול עד מאד למות על קידוש ה', אבל גדול יותר הוא לחיות על קידוש ה', לחיות חיי קדושה ע"י הסרת הנחש – הוא היצר הרע (כמובא במדרשים) המפתה לעבור על מצוות ה'. להסיר את היצר המשכנע לישון ולא לקום בזמן לתפילה, המפתה לאכול מיד בלי לחוש לברכה, המשדל לשמוע גם את שאינו ראוי להישמע. את הנחש הזה צריך להסיר, ויש להתפלל שיסור מאתנו ונזכה לחיות חיי טוהר ואמת.

ברצף הדורות בתולדות עמנו היו יהודים רבים שזכו למות על קידוש השם, זכות שנתגלגלה לאותם זכאים. היו, ויש גם רבים, שחיו וחיים על קידוש השם. ישנם יהודים שזכו לשניהם. ביניהם התנא הקודש, אחד מעשרת הרוגי מלכות, רבי עקיבא.

"בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה – אומרת הגמ' בברכות (סא, ב) – זמן קריאת שמע היה והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים". גופו מעונה והוא קורא קריאת שמע! "אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן!" עד לאיזו דרגה יכול יהודי להגיע, האומנם עד כדי אמירת "שמע ישראל" בכוונה ובשמחה במצב כזה? "אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה "בכל נפשך" – אפילו נוטל את נשמתך. אמרתי: מתי יבוא לידי ואקיימנו. ועכשיו, שבא לידי, לא אקיימנו?!" תלמידי היקרים, על מה תמהים אתם, הרי לא רק ברגע זה הנני מקדש את גופי, אין זו התעלות רגעית. כל ימי הייתי מצטער, כל חיי חינכתי את עצמי ועיבדתי את עצמי לרגע זה. כל ימי עמלתי לקדש את השם חיי, להקריב מעצמי ומשלי לרצונו יתברך. לכן עכשיו, כשאני זוכה להשלים ל"בכל לבבך" ול"בכל מאודך" גם את החלק של "בכל נפשך" – מאושר אני שזכיתי לכך.

ויש בחסידות המנסחים זאת בסימן קריאה. "כל ימי הייתי מצטער" הייתי שואף, עמל ותובע מעצמי לעשות למען שמו. "ועכשיו, שבא לידי, לא אקיימנו!" את

החינוך העצמי למסירות נפש לא אוכל עוד לקיים. ברגע שאני מוסר את נשמתו על קדושת שמו, ההכנה מגיעה לקיצה. לא אקיימנו עוד! לא אוכל עוד לקיים מצוה נפלאה זו.

דורון זיסרמן הי"ד זכה אף הוא כל ימיו למסור את נפשו לכל דבר טוב ולכל ענין שבקדושה. חייו, שהיו מסכת רצופה של קידוש השם, נקטעו במות קדושים. בחייו ובמותו קידש שם שמים.

בחייו הטהורים ליווהו הוריו, רעיתו, ילדיו וידידים. גם אל קברו ליווהו. מכאן ואילך מלווים אותו מעשיו הטובים, דברי התורה שלמד ושלמד והצדקות הרבות שנידב. בחלל נותרה צוואתו שהוריש בחייו: לחיות! לחיות חיים של קדושת השם.

"אבינו מלכנו, עשה למען הרוגים על שם קדשך".